

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/40/2000

REFORMA EDUKACJI

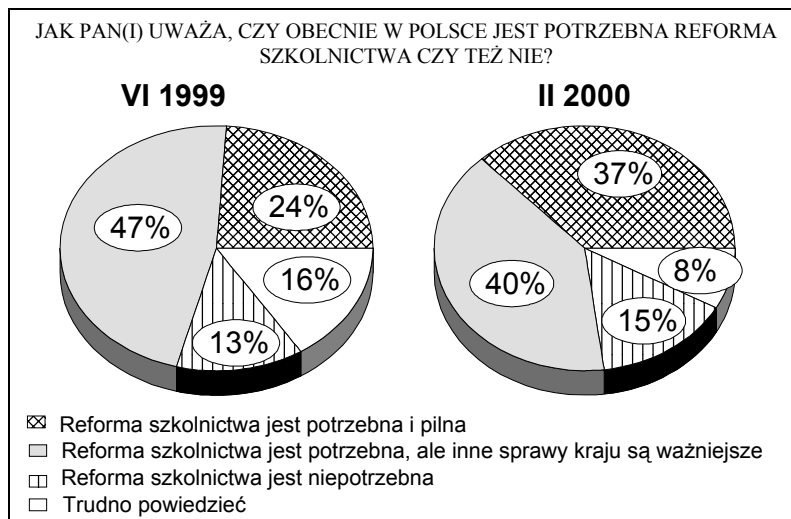
PIERWSZE DOŚWIADCZENIA, NADZIEJE I OBAWY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ▶ W stosunku do czerwca '99 poparcie dla reformy oświaty wyraźnie wzrosło.

- ▶ Spośród wprowadzonych rozwiązań reformatorskich największą aprobatą cieszą się zmiany programowe (78%) oraz utworzenie obowiązkowego gimnazjum, które stwarza uczniom nowe możliwości kształcenia się (77%). Z mniejszym poparciem społecznym spotykają się nowe zasady finansowania szkół (53%) oraz przekazanie zarządzania nimi samorządom lokalnym (51%).
- ▶ Niewielu badanych (6%) przyznaje, że w ich miejscu zamieszkania reforma przyniosła coś dobrego uczniom, nauczycielom lub szkole. Trzy razy więcej osób (19%) dostrzega natomiast problemy związane z wprowadzaniem reformy.
- ▶ Od czerwca '99 poprawiły się ogólne nastroje związane z reformą, co przejawia się w spadku pesymizmu (z 42% do 33%) i obojętności (z 20% do 11%). Niemal dwukrotnie (z 18% do 35%) wzrosła natomiast liczba osób, które uznają, że reforma budzi w nich tyle samo obaw, co nadziei.
- ▶ Ankietowani oczekują, że dzięki reformie młodzież będzie przede wszystkim lepiej wykształcona i przygotowana do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i kraju, nauczy się współpracy i radzenia sobie z dzisiejszą rzeczywistością. Pesymizm przeważa natomiast w odniesieniu do wpływu zreformowanej szkoły na wychowanie młodego pokolenia, w kwestii wyrównania szans edukacyjnych młodzieży pochodzącej ze wsi i z miast, a przede wszystkim - z rodzin ubogich i zamożnych, oraz zmniejszenia zagrożenia młodzieży bezrobociem.

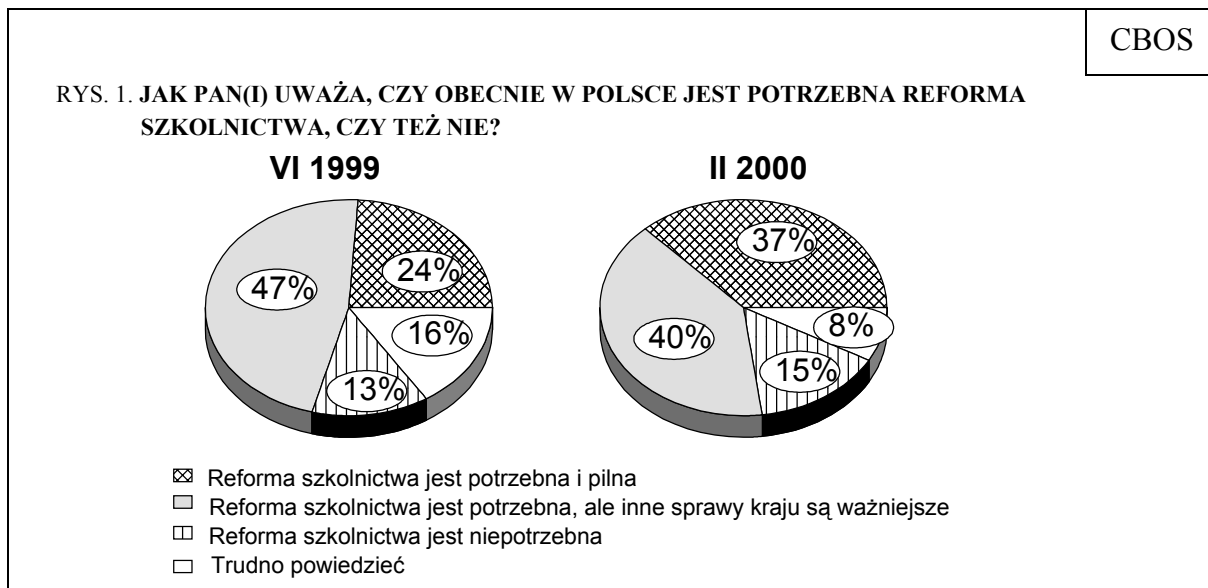
Po pięciu miesiącach od wprowadzenia do szkół pierwszych rozwiązań reformatorskich ponownie zwróciliśmy się do ankietowanych z pytaniami, które dotyczą ich stosunku do reformy edukacji¹. Interesowało nas, czy zwiększyła się liczba Polaków uznających potrzebę przeprowadzenia zmian w szkolnictwie (i w jakim trybie), czy respondenci popierają wprowadzone już rozwiązania oraz czy dostrzegają w swoim środowisku jakieś pozytywne lub negatywne przejawy funkcjonowania reformy. Pytaliśmy także o konkretne oczekiwania związane z reformą, a szczególnie o skutki, jakie może ona przynieść młodemu pokoleniu Polaków. Próbowaliśmy również wysondować, jaka postawa wobec reformy jest w naszym społeczeństwie silniejsza - nacechowana nadzieją czy może lękiem lub obojętnością.

Powodzenie przygotowanej przez MEN reformy zależy w dużym stopniu od poparcia, jakiego udziela jej społeczeństwo, a szczególnie grupy osobiście nią zainteresowane, tzn. nauczyciele, uczniowie i rodzice. Porównanie wyników uzyskanych po kilku miesiącach szkolnych doświadczeń z rezultatami sondażu z czerwca '99 wskazuje na znaczny wzrost społecznego poparcia oraz na spadek pesymizmu i obojętności w stosunku do nowych rozwiązań w szkolnictwie.

CZY REFORMA JEST POTRZEBNA I PILNA?

Zdecydowana większość Polaków wyraża akceptację reformy szkolnictwa, uznając potrzebę jej przeprowadzenia. Zwolennicy reformy dzielą się na dwie niemal równoliczne grupy: tych, którzy uważają jej wdrożenie za konieczne i pilne (37%), oraz przekonanych, iż jest ona wprawdzie potrzebna, ale nie priorytetowa, gdyż inne sprawy kraju są ważniejsze (40%). Nadal jednak część obywateli (15%) uważa, że obecnie w Polsce reforma szkolnictwa jest niepotrzebna.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (117), 3-8 lutego 2000, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłej ludności Polski (N=1100).

Wprowadzenie pierwszych rozwiązań reformatorskich do szkół spowodowało krystalizację opinii na ten temat (liczba odpowiadających „trudno powiedzieć” spadła z 16% do 8%). W stosunku do czerwca ‘99 wyraźnie wzrósł (z 24% do 37%) odsetek opowiadających się za szybkim przeprowadzeniem reformy, zmalała natomiast (z 47% do 40%) grupa tych zwolenników reformy, którzy uznają inne priorytety w kraju.

Tabela 1

Jak Pan(i) uważa, czy obecnie w Polsce reforma szkolnictwa jest:	Wskazania respondentów według terminów badań						Zmiany
	V 1996	XII 1997	IV 1998	III 1999	VI 1999	II 2000	
	w procentach						
- potrzebna i pilna	71	61	44	23	24	37	+13
- potrzebna, ale inne sprawy kraju są ważniejsze	19	27	34	44	47	40	-7
- niepotrzebna	2	2	8	17	13	15	+2
Trudno powiedzieć	8	10	15	16	16	8	-8

W badaniach z lat ‘96 i ‘97 pytania odnosiły się do ówczesnej propozycji reformy. Mimo niewielkich różnic w brzmieniu pytań oraz odmienności kontekstów w ankiecie uznajemy pytania za porównywalne².

² W ‘96 roku pytanie brzmiało: „Wiele się ostatnio mówi na temat reformy szkolnictwa. Jak Pan(i) sądzi, czy reforma obowiązującego w naszym kraju systemu oświaty i nauczania jest pilna i potrzebna czy też nie? 1) Jest pilna i potrzebna; 2) Jest potrzebna, ale inne sprawy kraju są pilniejsze; 3) Nie jest potrzebna; 7) Trudno powiedzieć”. W roku ‘97 pytanie brzmiało: „Jak Pan(i) sądzi, czy reforma szkolnictwa jest: 1) niezbędną i pilną; 2) potrzebną, ale inne sprawy kraju są ważniejsze; 3) niepotrzebną; 7) Trudno powiedzieć”.

Pilną potrzebę przeprowadzenia reformy częściej niż inni dostrzegają ankietowani o najwyższym statusie społecznym - osoby z wyższym wykształceniem (54%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (52%), uczniowie i studenci (49%), ludzie najlepiej sytuowani (47%) oraz mieszkańcy dużych i wielkich miast (po 46%). W grupach tych dominują osoby opowiadające się za szybkimi zmianami w dziedzinie szkolnictwa. Odsetek zwolenników pilnego wprowadzenia reformy wyraźnie maleje w grupach o niższym wykształceniu i niższej pozycji zawodowej. Potrzebę reformy zdecydowanie najmniej doceniają rolnicy, wśród których zaledwie co szósty (16%) przyznaje, że jest ona priorytetowa, natomiast co czwarty (26%) uznaje ją za niepotrzebną.

Opinie w tej sprawie wiążą się także z poglądami politycznymi respondentów. Proreformatorską opcję, czyli nastawienie na szybkie wprowadzenie zmian, częściej niż w pozostałych grupach odnotowujemy u osób o prawicowych poglądach politycznych (47%).

DOTYCHCZASOWE DOŚWIADCZENIA

POPARCIE DLA ROZWIĄZAŃ WPROWADZONYCH PRZEZ MEN

Poziom społecznej akceptacji rozwiązań reformatorskich wprowadzonych przez MEN jest stosunkowo wysoki - w zależności od dziedziny, której dotyczą zmiany, popiera je od 51% do 78% ankietowanych³. Największą aprobatę zyskują dwa rozwiązania. Pierwsze z nich dotyczy zmian programowych, które polegają m.in. na wprowadzeniu nowych programów, zmniejszeniu nacisku na wiedzę encyklopedyczną, zwiększeniu roli wychowania i praktycznego przygotowania do życia. Drugi, w pełni akceptowany element reformy, to obowiązkowe gimnazjum mieszczące się w oddzielnym budynku i zapewniające uczniom lepsze warunki do nauki - pracownie komputerowe, laboratoria, sale gimnastyczne.

³ Zob. komunikat CBOS „Reforma edukacji - poinformowanie i poparcie społeczne”, marzec 2000.

Tabela 2

Czy popiera Pan(i), czy też nie, następujące rozwiązania reformy systemu szkolnictwa:	Popieram		Nie popieram		Trudno powiedzieć	
	VI 1999	II 2000	VI 1999	II 2000	VI 1999	II 2000
	w procentach					
- wprowadzenie nowych programów - mniejszy nacisk na wiedzę encyklopedyczną, większy na wychowanie, na praktyczne umiejętności, przygotowanie do życia*	61	78	11	9	28	13
- obowiązkowe gimnazjum w oddzielnym budynku stwarzające lepsze warunki do nauki - pracownie komputerowe, laboratoria, sale gimnastyczne	-	77	-	11	-	12
- podział dotychczasowej szkoły podstawowej na dwa typy szkół - 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum	51	59	24	26	25	15
- finansowanie szkolnictwa za pośrednictwem bonu oświatowego (państwo przekazuje samorządom kwotę pieniędzy odpowiednią do liczby uczniów, którzy podlegają samorządowi)	-	53	-	22	-	26
- przekazanie zarządzania publicznymi szkołami podstawowymi i gimnazjami samorządom gminnym, natomiast liceami i szkołami zawodowymi - samorządom powiatowym	48	51	17	24	35	26

* W czerwcu '99 punkt ten sformułowany był bardziej ogólnie („Zostanie przeprowadzona wszechstronna reforma programów nauczania”)⁴.

Mimo tak znacznego poparcia dla obowiązkowego gimnazjum, stwarzającego młodzieży zupełnie nowe możliwości kształcenia się, z mniejszą akceptacją społeczną spotykają się przekształcenia strukturalne polegające na podziale dotychczasowej szkoły podstawowej na dwa typy: 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum. Ponad połowa Polaków aprobuje też wprowadzone przez MEN nowe zasady zarządzania szkołami (przekazanie publicznych szkół podstawowych i gimnazjów samorządom gminnym, a liceów i szkół zawodowych - powiatowym) oraz ich finansowania (państwo przekazuje samorządom lokalnym kwoty odpowiednie do liczby uczniów na ich terenie). W obu ostatnich sprawach co czwarty ankietowany nie ma jednak wyrobionej opinii.

⁴ Zob. komunikat CBOS „Reforma edukacji w opinii społecznej”, sierpień '99 (oprac. Bogna Wciórka).

W porównaniu z wynikami z czerwca '99, a więc z okresu bezpośrednio poprzedzającego wprowadzenie reformy do szkół, możemy mówić o wyraźnej krystalizacji opinii, znacznym wzroście poparcia dla zmian programowych oraz mniejszym - dla zmian strukturalnych (co jednak nie odnosi się do koncepcji utworzenia gimnazjum). Prawie nie zmieniła się natomiast akceptacja przekazania zarządzania publicznymi szkołami samorządom lokalnym, choć widać, że przybyło (z 17% do 24%) osób przeciwnych temu rozwiązaniu.

By poznać zastrzeżenia badanych wobec przejścia szkół przez gminy i powiaty, zapytaliśmy ich, jakie dostrzegają dobre i złe strony zarządzania szkołami przez władze lokalne.

Tabela 3

Przekazanie szkół władzom lokalnym - gminom i powiatom - wywołuje różne opinie. Z którymi z podanych stwierdzeń może się Pan(i) zgodzić, a z którymi nie?	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Obawy związane z samorządami			
Na skutek przekazania szkół samorządom niektóre szkoły w biednych gminach i powiatach mogą mieć mniej pieniędzy	77	10	14
Na skutek przekazania szkół samorządom sytuacja szkoły może stać się niepewna, uzależniona od tego, kto dojdzie do władzy w gminie lub powiecie	62	22	17
Na skutek przekazania szkół samorządom wpływ na szkoły mogą uzyskać ludzie nieznający się na szkolnictwie	58	24	17
Nadzieje związane z samorządami			
Dzięki przekazaniu szkół samorządom szkoły łatwiej mogą uzyskać wsparcie swojego środowiska społecznego	58	23	18
Dzięki opiece władz lokalnych szkoły mają większe szanse na poprawę swojej sytuacji finansowej	44	37	19

Ankietowani obawiają się przede wszystkim, że sytuacja finansowa szkół może być uzależniona od zamożności gmin i powiatów, co będzie sprzyjać upośledzeniu placówek usytuowanych w biednych społecznościach. Opinię taką wyraża ponad trzy czwarte badanych. Prawie dwie trzecie ankietowanych sądzi również, że na skutek przekazania szkół

samorządom sytuacja szkoły może stać się niepewna, uzależniona od tego, kto dojdzie do władzy w gminie lub powiecie. Ponad połowa respondentów obawia się ponadto, że wpływ na szkoły mogą uzyskać ludzie niekompetentni, którzy nie znają się na szkolnictwie.

Na korzyść wprowadzonych zmian przemawia natomiast podzielany przez ponad połowę badanych pogląd, że dzięki przekazaniu szkół samorządom, łatwiej mogą one uzyskać wsparcie swojego środowiska społecznego. Trzeba jednak pamiętać, że nawet w tej sprawie sceptycyzm wyraża prawie jedna czwarta badanych, a niemal jedna piąta nie ma wyrobionego zdania.

Zdecydowanie najwięcej kontrowersji budzi opinia, że dzięki opiece władz lokalnych szkoły mają większe szanse na poprawę swojej sytuacji finansowej. Wprawdzie podziela ją znaczna część badanych (44%), ale niewiele mniej osób (37%) jest przeciwnego zdania.

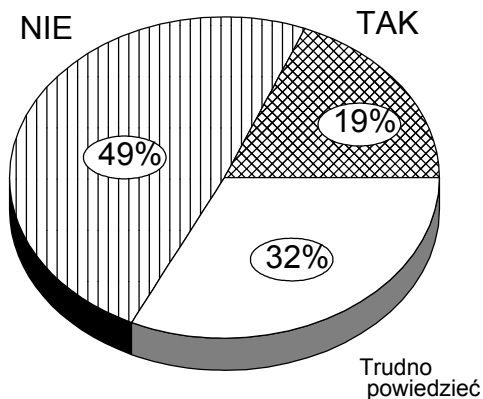
Ogólnie rzecz biorąc, omawiane opinie zapewne w znacznej mierze zależą od poczynionych obserwacji oraz doświadczeń, jakie badani wynieśli z dotychczasowego funkcjonowania reformowanej szkoły. Próbowaliśmy się dowiedzieć, jakiego typu były te doświadczenia. Chodziło nam o poznanie trudności i korzyści, jakie - zdaniem badanych - pojawiły się w ich społeczności lokalnej wraz z reformą szkolnictwa.

LOKALNE TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REFORMĄ SZKOLNICTWA

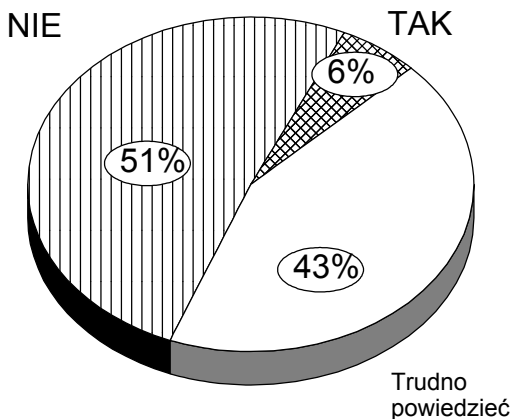
Niewielu badanych (6%) przyznaje, że w ich miejscu zamieszkania, gminie reforma przyniosła coś dobrego uczniom, nauczycielom lub szkole. Trzy razy więcej osób (19%) dostrzega natomiast problemy związane z wprowadzaniem reformy. Bardzo wysoki jest ponadto odsetek badanych, którym trudno jest odpowiedzieć na to pytanie (odpowiednio 32% i 43%). Widać więc, że ankietowani słabo orientują się w tym, jak przebiega reforma w ich społeczności lokalnej.

RYS. 2

CZY W PANA(I) MIEJSCU ZAMIESZKANIA, GMINIE POJAWIŁY SIĘ JAKIEŚ PROBLEMY, TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REFORMĄ SZKOLNICTWA?

A MOŻE REFORMA SZKOLNICTWA PRZYNIOSŁA JUŻ COŚ DOBREGO UCZNIOM, NAUCZYCIELOM LUB SZKOŁOM W PANA(I) MIEJSCU ZAMIESZKANIA, GMINIE?

W porównaniu z sytuacją sprzed wprowadzenia reformy (czerwiec '99) opinie dotyczące lokalnych problemów polaryzują się - ubyło osób niemających poglądu w tej sprawie, przybyło natomiast zarówno tych, którzy twierdzą, że pojawiły się trudności, jak i zaprzeczających temu.

Tabela 4

Czy w Pana(i) miejscu zamieszkania, gminie pojawiły się jakieś problemy, trudności związane z reformą szkolnictwa?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	III 1999	VI 1999	II 2000	Zmiany
	w procentach			
Tak	21	14	19	+5
Nie	33	43	49	+6
Trudno powiedzieć	46	43	32	-11

Ponieważ pierwsze doświadczenia związane z wdrażaniem reformy mają szczególne znaczenie dla powodzenia całego przedsięwzięcia, przytaczamy większość autentycznych wypowiedzi respondentów na temat tego, co zaobserwowali w ostatnim półroczu w związku z reorganizacją szkolnictwa na swoim terenie zamieszkania. Zadaliśmy pytania otwarte, co umożliwiło ankietowanym spontaniczną, wyczerpującą wypowiedź na ten temat.

Warto pamiętać, że trudności związane z reformą wymienia 206 respondentów (z 1100 pytanych). Ich wypowiedzi dotyczą wielu spraw i dobrze odzwierciedlają skalę problemów, jakie na szczeblu lokalnym stwarza reforma szkolnictwa.

Do najczęściej wymienianych należą problemy związane z tworzeniem nowej sieci szkół. Badani przede wszystkim zwracają uwagę na likwidację małych szkół podstawowych. Wiąże się z tym cały kompleks spraw dotyczących lokalizacji oraz regionalizacji szkół. Wypowiedzi na ten temat są bardzo emocjonalne, odzwierciedlają bowiem nastroje społeczności lokalnych, które walczyły (i w wielu wypadkach nadal walczą)⁵ o istnienie szkół i ich korzystną sieć - badani relacjonują więc przebieg konfliktów, strajków rodziców, nauczycieli i uczniów, burzliwe negocjacje z władzami lokalnymi (27%).

Równie wiele wypowiedzi ankietowanych koncentruje się wokół dojazdów uczniów do szkoły. Opisują oni trudne sytuacje, np. brak jakiegokolwiek zorganizowanego dowożenia albo dojazd zapewniony tylko w jedną stronę lub wymagający kilku przesiadek. Opowiadają o trudach podróżowania zimową porą, o psujących się autobusach, o wyczekiwaniu dzieci na transport w miejscach niebezpiecznych (ponieważ brak świetlicy w szkole), o niedożywieniu (gdyż brak posiłków w szkole), o wczesnym wstawaniu i późnych powrotach do domu (26%).

Ankietowani często podkreślają też brak lub niedostatek środków finansowych na reformę i na szkolnictwo - problem ten formułowany jest ogólnie lub ze wskazaniem, na jakie cele zabrakło pieniędzy. Gama niezaspokojonych potrzeb jest bardzo szeroka - począwszy od przysłowiowej kredy i tablicy po konieczność budowy nowej szkoły, ale także pełniejszego niż obecnie finansowania szkolnictwa specjalnego (19%)⁶.

⁵ Nie bez powodu wiele wypowiedzi formułowanych jest w czasie teraźniejszym, z doniesień prasowych wynika bowiem, że do końca lutego br. ma się rozstrzygnąć los około 3 tys. szkół podstawowych oraz 900 gimnazjów, w których uczy się mniej niż 50 uczniów (a według MEN powinno ich być co najmniej 150).

⁶ W tegorocznym budżecie przewidziano 470 mln zł tzw. rezerw celowych na dofinansowanie programów związanych z drugim etapem wprowadzania reformy oświaty. Z funduszu tego w najbliższym czasie MEN zamierza przekazać gminom 158 mln zł na udoskonalenie sieci szkolnej, czyli na budowę nowych szkół (62 mln), modernizację starych (60 mln) oraz doposażenie gimnazjów (36 mln). Przewiduje się, że w tym roku wystarczy funduszy na dofinansowanie 100-150 placówek szkolnych. Największe szanse mają gminy, które budują gimnazja albo sale gimnastyczne.

ODPOWIEDZI ANKIETOWANYCH, KTÓRZY DOSTRZEGAJĄ PROBLEMY ZWIĄZANE Z REFORMĄ SZKOLNICTWA

	CBOS
Jakie problemy, trudności związane z reformą szkolnictwa pojawiły się w Pana(i) miejscu zamieszkania, w gminie?	N=206
Problemy związane z tworzeniem nowej sieci szkół:	27%
• likwidacja szkoły, także próba lub zamiar likwidacji - zamknięto, zabrano, rozwiązano szkołę, szkoła idzie do likwidacji, chcą zlikwidować, projekty likwidacji, walka wiejskich szkół o utrzymanie swoich placówek	20%
• lokalizacja i rejonizacja szkół - trudności związane z ustaleniami, w której szkole będzie się mieściło gimnazjum, problem, gdzie ma być gimnazjum - w jakiej miejscowości, walka o gimnazjum, strajk w szkole - dyrektor i młodzież uważali, że tam ma być gimnazjum, a burmistrz był innego zdania, rodzice protestowali przeciw ustaleniom burmistrza, strajk rodziców w szkole, rodzice nie zgadzali się z decyzją władz miasta	7%
Problemy z dowożeniem dzieci do szkoły, odległości - brak dowozu dzieci, transport do szkoły zapewniono tylko w jedną stronę, dzieci wracają bez opieki, dziecko będzie miało dwie przesiadki autobusem, awarie samochodów, dzieci spędzają za dużo czasu poza domem bez wyżywienia	26%
Problemy finansowe - brak pieniędzy na reformę, na szkoły, na oświatę - ogólnie i na konkretne cele , np. na szkolnictwo specjalne, remont, zajęcia pozalekcyjne oraz na cele wymienione w innych punktach	23%
Problemy lokalowe:	19%
• za mało pomieszczeń, przepelnienie szkół, zbyt liczne klasy, ciasno, nauka na dwie zmiany - brak sal, trudne warunki lokalowe, za mała szkoła, zbyt dużo uczniów w szkole, za duże liczebnie klasy - ponad 35 uczniów, dwuzmianowy system pracy uczniów, popołudniowy tryb zajęć, godziny lekcyjne niedostosowane do wieku dzieci - bardzo późne powroty do domu	13%
• brak osobnego budynku dla gimnazjum, gimnazjum i szkoła podstawowa w jednym budynku - problem ze znalezieniem odpowiedniego budynku i przeniesieniem podstawówki, są kłopoty z pomieszczeniami dla gimnazjum, źle podzielone pomieszczenia dla dzieci młodszych (szkoła podstawowa) i starszych (gimnazjum), w jednym budynku mieści się gimnazjum i szkoła podstawowa, też gimnazjum rozlokowane w kilku budynkach szkolnych odległych od siebie	9%
Problemy związane z wyposażeniem szkół - brak zapowiadanych pomocy dydaktycznych, naukowych, komputerów, laboratoriów, sali gimnastycznej, świetlicy, słabe wyposażenie pracowni, brak sprzętu sportowego i innego, brak łazienek	10%
Problemy związane z nowymi programami, ocenami i podręcznikami:	10%
• programy nauczania, system oceniania - nieprzygotowane programy nauczania, balagan programowy, brak jednolitych programów, za duże obciążenia - zbyt szeroki program nauczania, a mało godzin, brak ocen w klasach 1-3 utrudnia ocenę postępu dziecka i rodzicom, zamiast ocen dostaje dziecko gwiazdki i kropeczki i przestaje się uczyć, nie ma mobilizacji	6%
• podręczniki - brak podręczników dla gimnazjów, brak odpowiednich, jednolitych, nowych podręczników, ciągle zmiany podręczników	5%
Problemy dotyczące nauczycieli - niskie kwalifikacje, brak przygotowania, nie realizują programów, nie mogą sobie z tym poradzić, brak nauczycieli do języków obcych, brak pieniędzy w gminie na zatrudnienie wykwalifikowanych nauczycieli, zwalnianie nauczycieli w związku z likwidacją szkół	10%
Krytyczne wypowiedzi ogólne, typu: balagan, dezorganizacja, chaos, trudności organizacyjne, niedopracowana, nieprzygotowana reforma	5%
Inne , np. różne traktowanie dzieci wiejskich i miejskich, znacznie gorsze warunki niż w mieście	2%
Trudno powiedzieć	1%
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wymienić kilka spraw.	

Znaczna część badanych zwraca także uwagę na nieodpowiednie warunki lokalowe w szkołach, podkreślając ciasnotę, przepełnienie, za duże liczebnie klasy, dwuzmianową naukę. Skarżą się, że gimnazja - mimo wyraźnych zaleceń MEN - nie mają oddzielnego własnego budynku; wspominają także o rozlokowaniu jednego gimnazjum w kilku budynkach, co powoduje duże problemy organizacyjne (19%)⁷.

Ankietowani wymieniają także brak odpowiedniego wyposażenia w szkołach - począwszy od braku łazienek, świetlic, sal gimnastycznych, pracowni, pomocy naukowych po brak komputerów (10%). Krytyczne wypowiedzi odnoszą się także do programów nauczania, nowego systemu oceniania oraz problemów związanych z podręcznikami (10%).

Część respondentów wskazuje ponadto na różnorodne problemy związane z kadrami nauczycielską - dotyczą one m.in. nieprzygotowania nauczycieli do reformy, ich niekompetencji, a także braku wykwalifikowanych nauczycieli języków obcych oraz braku funduszy samorządowych na ich zatrudnienie. Wspominają ponadto o przypadkach utraty pracy przez nauczycieli w związku z likwidacją szkół (10%).

Niektórzy badani ograniczają się natomiast do sformułowania ogólnych, krytycznych ocen, typu - bałagan, dezorganizacja, chaos, nieprzygotowana reforma (5%).

LOKALNE KORZYŚCI ZWIĄZANE Z REFORMĄ SZKOLNICTWA

Zaledwie 63 respondentów (spośród 1100 pytanych) wymienia pozytywne skutki reformy edukacji. Trzeba jednak przyznać, że wypowiedzi ich są pełne satysfakcji z lokalnych osiągnięć oraz nadziei na dalszy pomyślny przebieg reformy. Świadczy o tym choćby taka wypowiedź (przyczożona w całości): *Nasza gmina doprowadziła do wybudowania szkoły, zapewniła autobus dowożący uczniów z okolicy, wójt dba o wyposażenie, dobrze zorganizowane drugie śniadanie, zupy, obiady - oby tak dalej.*

⁷ Około 600 gimnazjów mieści się w kilku budynkach oddalonych od siebie nawet o kilka kilometrów.

Do najczęściej wymienianych korzyści związanych z reformą należy wprowadzenie zajęć informatycznych i komputerów z dostępem do Internetu. Wiązą się z nimi wypowiedzi o stworzonej obecnie możliwości nauki języków obcych i ogólnie o poprawie poziomu nauczania (39%).

Drugie najczęściej wymieniane osiągnięcie reformy to poprawa warunków nauki. Ankietowani przytaczają przykłady wybudowania lub wyremontowania szkoły, sali gimnastycznej, uporządkowania podwórka szkolnego i wyposażenia go w urządzenia sportowe. Opisują dobrą organizację dojazdów do szkoły, dbałość o świetlice i stołówki, o zapewnienie uczniom wyżywienia (26%).

Znaczna część wypowiedzi koncentruje się na zmianie priorytetów w nowej szkole - badani mówią o tym, że większy jest obecnie nacisk na wychowanie dzieci i młodzieży, na traktowanie ich indywidualnie, na stworzenie im motywacji do nauki, kształtowanie samodzielności w myśleniu i działaniu, aktywny udział w życiu społecznym szkoły i w zajęciach pozaszkolnych oraz przygotowanie do życia w dzisiejszym świecie. Niektórzy dostrzegają także zalety nowych zasad oceniania uczniów, podkreślając m.in. ich bezstresowość (18%).

Do pozytywnych stron wprowadzanej reformy badani zaliczają także sprawy dotyczące kadry nauczycielskiej, jak np. podnoszenie przez nauczycieli własnych kwalifikacji zawodowych, zmiana stosunku do obowiązków. Podkreślają również rosnące zapotrzebowanie na nauczycieli wysoko kwalifikowanych i możliwość podwyższenia ich wynagrodzeń (14%).

Nieliczne wypowiedzi odnoszą się do zmian, jakie reforma przyniosła w relacjach między szkołą a samorządem lokalnym i rodzicami uczniów. Wskazują one na wyraźny wzrost ich roli w nowej rzeczywistości szkolnej (4%).

ODPOWIEDZI ANKIETOWANYCH, KTÓRZY DOSTRZEGAJĄ KORZYŚCI ZWIĄZANE Z REFORMĄ SZKOLNICTWA

		CBOS
Co dobrego przyniosła reforma szkolnictwa uczniom, nauczycielom lub szkołom w Pana(i) miejscu zamieszkania, gminie?		N=63
Wprowadzenie informatyki, komputerów, nauki języków obcych, poprawa poziomu nauczania:		39%
• informatyka, komputery - komputeryzacja szkoły, wprowadzenie zajęć komputerowych z szerokim dostępem do Internetu, zajęcia informatyczne, w szkole podstawowej stworzono pracownię informatyczną na potrzeby tej szkoły i gimnazjum		27%
• nauka języków obcych - dzieci teraz uczą się języków obcych, w szkole podstawowej jest wprowadzony za darmo język obcy		9%
• wyższy poziom nauczania - lepszy poziom uczenia dzieci, więcej nauki, obowiązków, od dzieci wymaga się więcej, większego zainteresowania nauką		6%
Poprawa warunków nauki - nowe, wyremontowane budynki szkolne, zadbane otoczenie szkoły, odpowiedni transport dzieci, zorganizowane dożywianie - stworzenie dobrej bazy materialnej, świetlicy, ma być budowana sala gimnastyczna, uporządkowano podwórko szkolne - zadbano o skocznie, bramki i kosze, gmina doprowadziła do wybudowania szkoły, zapewniła autobus dowożący uczniów z okolicy, wójt dba o wyposażenie, dobrze zorganizowane drugie śniadanie, zupy, obiady, lepiej zorganizowane dożywianie, ładne stołówki, szkoła mojego dziecka została odciążona - gimnazjum mieści się gdzie indziej		26%
Zmiany w nauczaniu, wychowaniu, ocenianiu:		18%
• położenie nacisku na wychowanie, stworzenie motywacji do nauki, samodzielność myślenia i działania, aktywność społeczną, przygotowanie do życia w dzisiejszym świecie - lepsze wychowanie, dzieci traktuje się indywidualnie, pojawił się dziennik zasług i uwag, dzieci samodzielnie myślą i samodzielnie przygotowują się do lekcji, mają większą chęć zdobycia wiedzy, reforma przyniosła demokrację w szkole, zwiększono aktywność dzieci poza zajęciami		12%
• korzystne zmiany w systemie oceniania - oceny opisowe, mniejszy stres dla uczniów, wprowadzenie nowej skali ocen, sprawiedliwa skala ocen, bezstresowe nauczanie, dzieci zadowolone - mają indeksy		6%
Pozytywne zmiany dotyczące kadry nauczycielskiej - podnoszenie kwalifikacji nauczycieli, większa staranność przy wykonywaniu zawodu, poważniej traktują swoje obowiązki, możliwość doboru wykwalifikowanej kadry, więcej pieniędzy dla nauczycieli, stopniowanie pensji dla nauczycieli, przybyło miejsc pracy dla nauczycieli		14%
Wzrost roli samorządu lokalnego i rodziców w szkolnictwie - większy wpływ gminy na szkołę, gmina otrzymała większe dofinansowanie, większa dbałość społeczeństwa o miejscową szkołę, większy udział rodziców i ich zaangażowanie		4%
Inne, stwierdzenie faktów oczywistych (np. powstały gimnazja), a także wypowiedzi aprobujące te elementy reformy, które jeszcze nie weszły w życie - egzaminy końcowe, dobre wyniki w nauce - możliwość kontynuacji nauki		12%
Trudno powiedzieć, nic ciekawego		7%
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wymienić kilka spraw.		

Odsetek zgłaszających trudności rośnie wraz z wykształceniem badanych - wśród osób z wyższym wykształceniem wymienia je prawie jedna trzecia (31%), a wśród mających wykształcenie podstawowe - tylko jedna ósma (13%). Ponadto ludzie najgorzej wykształceni (podobnie jak najstarsi) częściej niż inni mają kłopoty z udzieleniem odpowiedzi w tej sprawie. Można przypuszczać, że czują się oni mniej kompetentni w ocenie problemów szkolnictwa. Nie dotyczy to jednak ogółu ludności wiejskiej, która zgłasza trudności częściej (24%) niż mieszkańcy miast. Społeczność wsi ma zapewne łatwiejszy dostęp do informacji o tym, co się dzieje w lokalnej szkole. Nasilenie sygnalizowanych przez nią problemów wynika jednak raczej z faktu, że reforma najwięcej zmienia właśnie w środowiskach najbardziej zaniedbanych pod względem edukacyjnym, a do takich niewątpliwie należy polska wieś.

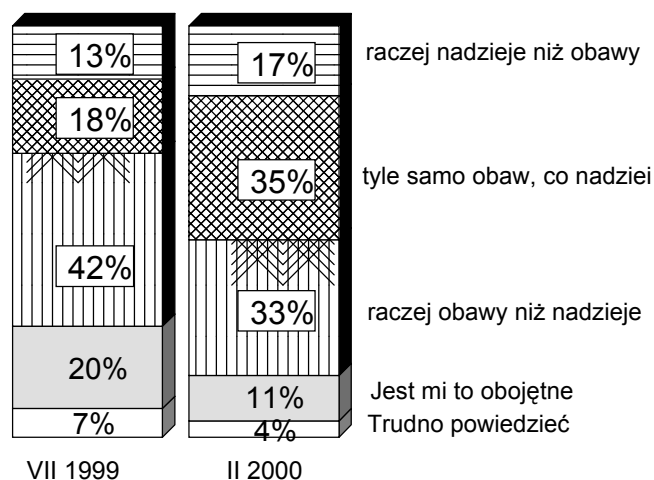
Ciekawe natomiast, że pozytywne skutki dotychczasowej reformy wymieniane są równie rzadko prawie we wszystkich grupach społecznych (6%). Wyjątek stanowią jedynie robotnicy wykwalifikowani oraz ludzie najgorzej sytuowani, którzy częściej niż inni (12%) dostrzegają - a pewnie i bardziej doceniają - zmiany, jakie niesie reforma.

SPOŁECZNE NASTROJE I OCZEKIWANIA ZWIĄZANE Z REFORMĄ EDUKACJI

NADZIEJE I OBAWY

Próbowaliśmy również wysondować, jaka postawa wobec reformy jest w naszym społeczeństwie silniejsza - nacechowana nadzieją czy może lękiem lub obojętnością. Obecnie jedna trzecia Polaków przyznaje się do pesymizmu w tej sprawie. Mniej więcej tyle samo osób ma do reformy stosunek ambiwalentny (tyle samo obaw, co nadziei), a jedna dziewiąta badanych deklaruje obojętność. Co szósty badany wyraża optymizm uznając, że proponowana reforma budzi w nim raczej nadzieje niż obawy.

RYS. 3. CZY, OGÓLNI RZEC BIORĄC, OBECNA REFORMA SZKOLNICTWA BUDZI W PANU(I) OSOBIŚCIE:

Należy jednak podkreślić, że w stosunku do lipca '99 zahamowany został odnotowany wcześniej niekorzystny trend polegający na wyraźnym spadku społecznego optymizmu i drastycznym wzroście obaw związanych z reformą edukacji. Poprawiły się ogólne nastroje dotyczące reformy, co przejawia się w spadku pesymizmu i obojętności wobec niej.

Tabela 5

Czy, ogólnie rzecz biorąc, obecna reforma szkolnictwa budzi w Panu(i) osobiście:	Wskazania respondentów według terminów badań				Zmiany
	IV 1998	III 1999	VII* 1999	II 2000	
	w procentach				
- raczej nadzieje niż obawy	39	28	13	17	+4
- tyle samo obaw, co nadziei	24	29	18	35	+17
- raczej obawy niż nadzieje	11	24	42	33	-9
Jest mi to obojętne	16	12	20	11	-9
Trudno powiedzieć	10	6	7	4	-3

* Dane pochodzą z sondażu lipcowego, gdyż w czerwcu kafeteria była nieco zawężona (pominięto osoby mające obojętny stosunek do tej reformy).

W porównaniu z okresem przed wprowadzenia reformy w życie (lipiec '99). badani nie tylko znacznie częściej deklarują, że nowe rozwiązania budzą w nich tyle samo obaw, co nadziei (wzrost z 18% do 35%), ale nieco częściej także przyznają, że ich nadzieje są silniejsze niż obawy (wzrost z 13% do 17%). Znacznie zmalała również (z 42% do 33%)

liczba osób, które odczuwają przewagę obaw. Mniej badanych deklaruje też obojętność wobec zmian w tej dziedzinie (spadek z 20% do 11%).

Mimo odnotowanej poprawy, w ostatecznym bilansie badani dwukrotnie częściej deklarują przewagę odczuwanych obaw (33%) niż nadziei (17%). Niepokój wyraźnie dominuje w środowiskach osób znajdujących się w gorszym położeniu społecznym - najgorzej sytuowanych i wykształconych, zamieszkałych na wsi, których dzieci od lat napotykały poważne przeszkody w zdobywaniu wykształcenia. Pesymizm w tej sprawie szczególnie widoczny jest u rolników (45% deklaruje przewagę obaw).

Nadzieje najczęściej wiążą z reformą ludzie z wyższym wykształceniem (27% deklaruje przewagę nadziei), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (23%), uczniowie i studenci (25%), pracujący na własny rachunek (25%) oraz robotnicy wykwalifikowani (25%), którzy - jak pamiętamy - częściej niż inni dostrzegają konkretne korzyści związane z reformą.

Bilans obaw i nadziei związanych z reformą zależy także od poglądów politycznych respondentów - prawicowa orientacja sprzyja optymistycznej postawie wobec zmian w edukacji, lewicowa zaś wiąże się z pesymizmem w tej sprawie.

PRZEWIDYWANE SKUTKI REFORMY

Pytania w tej sprawie zadaliśmy po uprzednim szczegółowym poinformowaniu ankietowanych o założeniach reformy szkolnictwa, co mogło im ułatwić ocenę ewentualnych jej skutków.

Wyrażone przewidywania ukazują przewagę nadziei w bardzo istotnych kwestiach. Przede wszystkim ludzie wierzą, że dzięki reformie młodzież będzie nie tylko lepiej wykształcona, ale i lepiej przygotowana do aktywnego uczestnictwa w życiu swojego środowiska oraz w życiu społecznym i politycznym kraju. Mają także nadzieję, że młode pokolenie nauczy się współpracy, współdziałania w rozwiązywaniu problemów, lepiej będzie sobie radzić z problemami, jakie niesie współczesne życie. Badani przewidują także, że dzięki reformie więcej młodych ludzi będzie mogło uzyskać średnie wykształcenie.

Znacznie bardziej sceptycznie ankietowani odnoszą się do opinii, że reforma spowoduje zwiększenie liczby młodych ludzi zdobywających wyższe wykształcenie. Podzielone są też zdania co do tego, czy dzięki reformie w przyszłości polska młodzież będzie mogła konkurować ze swoimi rówieśnikami na Zachodzie.

Pesymizm dominuje natomiast w czterech doniosłych społecznie sprawach, które stanowią podstawowe cele reformy. Po pierwsze - i przede wszystkim - Polacy na ogół nie wierzą w to, że reforma spowoduje wyrównanie możliwości kształcenia się dzieci i młodzieży z rodzin ubogich i zamożnych (65% odpowiedzi negatywnych, 24% pozytywnych). Nie spodziewają się także, że dzięki zmianom w systemie szkolnictwa młodzi ludzie będą mniej zagrożeni bezrobociem (odpowiednio 60% i 21%). Pesymizm przeważa również, choć nieco słabiej, w prognozach dotyczących wyrównania szans edukacyjnych młodzieży pochodzącej ze wsi i z miast (odpowiednio 54% i 35%). Trzeba przyznać, że równie sceptycznie odnoszą się badani do wpływu zreformowanej szkoły na wychowanie młodego pokolenia (odpowiednio 51% i 32%). Zastanawiające, dlaczego tak wielu badanych wątpi, że reforma spowoduje pozytywne zmiany w wychowaniu młodych ludzi, jeśli jednocześnie wierzą, iż dzięki reformie młodzież zdobędzie wiele brakujących jej dzisiaj kwalifikacji przydatnych w życiu osobistym, zawodowym i społecznym?

W ocenie ewentualnych skutków reformy zdecydowanie najczęściej optymizmu przejawia ucząca się młodzież. U uczniów i studentów w większości spraw dominuje postawa nacechowana nadzieją - nawet w odniesieniu do kwestii, które przez ogół postrzegane są pesymistycznie, jak wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze wsi i miast, zwiększenie dostępu do wyższego wykształcenia czy konkurencyjności w stosunku do zachodniej młodzieży. Trzeba jednak podkreślić, że podzielone są opinie uczącej się młodzieży o możliwości wyrównania szans edukacyjnych uczniów pochodzących z rodzin ubogich i zamożnych - niemal tyle samo osób wierzy w taką ewentualność (48%), co wyraża wątpliwości (45%). Pesymizm dominuje natomiast w przewidywaniach uczniów i studentów co do sytuacji młodzieży na rynku pracy - wprawdzie co czwarty badany z tej grupy (25%) wierzy, że reforma zmniejszy bezrobocie wśród młodych ludzi, jednak dwie piąte (41%) nie spodziewa się tego (34% nie ma zdania w tej sprawie).

Tabela 6

Jak Pan(i) uważa, co przyniesie młodemu pokoleniu reforma szkolnictwa? Czy, Pana(i) zdaniem, reforma sprawi, że:	Tak		Nie		Trudno powiedzieć	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
	w procentach					
- młodzież będzie lepiej wykształcona	43	51	30	34	27	15
- młodzież będzie lepiej przygotowana do aktywnego uczestnictwa w życiu swojego środowiska	-	49	-	32	-	18
- młodzież będzie lepiej przygotowana do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym kraju	-	49	-	35	-	16
- więcej młodych ludzi będzie mogło zdobyć średnie wykształcenie*	34	49	40	36	26	15
- młodzież będzie lepiej sobie radzić z problemami, jakie niesie współczesne życie	-	48	-	35	-	17
- młodzież nauczy się współpracy, współdziałania w rozwiązywaniu problemów	-	46	-	35	-	19
- polska młodzież będzie mogła konkurować ze swoimi rówieśnikami na Zachodzie	35	42	36	40	30	18
- młodzież będzie lepiej przygotowana do życia w rodzinie	-	40	-	40	-	20
- więcej młodych ludzi będzie mogło zdobyć wyższe wykształcenie	-	40	-	44	-	16
- zostaną wyrównane możliwości kształcenia się dzieci i młodzieży ze wsi i z miasta*	26	35	56	54	18	11
- młodzież będzie lepiej wychowana	-	32	-	51	-	18
- zostaną wyrównane możliwości kształcenia się dzieci i młodzieży z rodzin ubogich i zamożnych*	19	24	64	65	17	11
- mniej młodych ludzi będzie bezrobotnymi	22	21	51	60	28	19

* W czerwcu '99 użyto nieco innych sformułowań zachowując jednak porównywalność.

Najwięcej pesymizmu niemal we wszystkich poglądach na skutki reformy szkolnictwa odnotowujemy u rolników. Postawa taka wynika zapewne z trudnej sytuacji psychospołecznej tej grupy społeczno-zawodowej, a także z pierwszych, trudnych doświadczeń związanych z przygotowaniem i wdrażaniem reformy, które szczególnie dotknęły środowiska wiejskie.

Oczekiwania wobec reformy wiążą się także z poglądami politycznymi. Najbardziej optymistyczne są prognozy osób o orientacji prawicowej, najbardziej pesymistyczne zaś - deklarujących poglądy lewicowe.

Po wprowadzeniu do szkół pierwszych rozwiązań reformatorskich odnotowujemy znaczny wzrost społecznego poparcia dla reformy szkolnictwa oraz spadek pesymizmu i obojętności.

Spośród wdrożonych przez MEN rozwiązań niemal powszechną aprobatą cieszą się zmiany programowe oraz utworzenie obowiązkowego gimnazjum, które stwarza uczniom nowe możliwości kształcenia się. Z mniejszym poparciem, wyrażonym jednak przez połowę badanych, spotykają się nowe zasady finansowania szkół oraz przekazanie zarządzania nimi samorządom lokalnym. Ankietowani obawiają się, że przejęcie szkół przez władze lokalne może sprzyjać finansowemu upośledzeniu placówek usytuowanych w biednych społecznościach. Uważają także, że sytuacja szkoły może stać się niepewna, uzależniona od tego, kto dojdzie do władzy w gminie lub powiecie, oraz że wpływ na szkoły mogą uzyskać ludzie niekompetentni. Na korzyść wprowadzonych zmian w zarządzaniu szkołami przemawia natomiast opinia, że dzięki przekazaniu szkół samorządom łatwiej mogą one uzyskać wsparcie swojego środowiska społecznego.

Niewielu badanych (6%) przyznaje, że w ich miejscu zamieszkania reforma przyniosła coś dobrego uczniom, nauczycielom lub szkole, natomiast trzykrotnie więcej osób dostrzega trudności z tym związane. Do najczęściej wymienianych należą problemy wynikające z tworzenia nowej sieci szkół oraz wiążące się z dojazdami uczniów. Ankietowani często podkreślają też brak lub niedostatek środków finansowych na reformę i na szkolnictwo. Zwracają uwagę na nieodpowiednie warunki lokalowe w szkołach, na brak oddzielnego budynku dla gimnazjum, na przykłady rozlokowania jednego gimnazjum w kilku budynkach. Skarżą się na brak odpowiedniego wyposażenia klas, a także na programy, nowy system oceniania oraz kłopoty z podręcznikami; część wskazuje ponadto na różnorodne problemy związane z kadrą nauczycielską.

Wśród korzyści, jakie reforma przyniosła społeczności lokalnej, badani wymieniają przede wszystkim wprowadzenie zajęć informatycznych i komputerów z dostępem do Internetu, naukę języków obcych i lepszy poziom nauczania. Zwracają też uwagę na poprawę warunków nauki oraz na zmianę priorytetów w nowej szkole (nacisk na wychowanie, indywidualne traktowanie, motywowanie do nauki, kształtowanie samodzielności w myśleniu i działaniu, aktywny udział w życiu społecznym szkoły, przygotowanie do życia w dzisiejszym świecie, a także bezstresowość ocen). Dostrzegają także pozytywne zmiany dotyczące kadry nauczycielskiej oraz relacji między szkołą a samorządem lokalnym i rodzicami.

Z odpowiedzi na inne pytania wynika, że ankietowani wierzą, iż dzięki reformie młodzież będzie lepiej wykształcona i przygotowana do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i kraju, nauczy się współpracy i radzenia sobie z dzisiejszą rzeczywistością. Przewidują, że więcej młodych ludzi będzie mogło uzyskać średnie wykształcenie. Bardziej sceptycznie odnoszą się jednak do możliwości zdobycia wyższego wykształcenia oraz zwiększenia konkurencyjności w stosunku do młodzieży zachodniej. Pesymizm przeważa w odniesieniu do wpływu zreformowanej szkoły na wychowanie młodego pokolenia, w kwestii wyrównania szans edukacyjnych młodzieży pochodzącej ze wsi i z miast, a przede wszystkim - z rodzin ubogich i zamożnych, oraz co do zmniejszenia zagrożenia młodzieży bezrobociem.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Jak Pan(i) uważa, czy obecnie w Polsce jest potrzebna reforma szkolnictwa czy też nie? 1 - Reforma szkolnictwa jest potrzebna i pilna; 2 - Reforma szkolnictwa jest potrzebna, ale inne sprawy kraju są ważniejsze; 3 - Reforma szkolnictwa jest niepotrzebna

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	41	15	8	1098
Płeć					
Mężczyźni	38	41	14	7	522
Kobiety	36	40	15	8	577
Wiek					
18-24 lat	44	39	12	5	157
25-34	33	48	14	5	194
35-44	40	41	15	5	213
45-54	37	41	16	6	218
55-64	36	37	16	10	128
65 lat i więcej	33	36	15	16	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	29	39	21	11	402
Miasto do 20 tys.	43	43	10	3	135
20 - 100 tys.	35	47	11	6	227
101 - 500 tys.	46	42	7	5	178
501 tys. i więcej mieszk.	46	32	15	5	157
Wykształcenie					
Podstawowe	30	39	17	14	308
Zasadnicze zawodowe	32	45	14	9	289
Średnie	41	41	14	3	390
Wyższe	54	30	13	3	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	52	34	11	3	89
Prac. umysł. niż. szczebla	44	39	14	3	107
Pracownicy fiz.- umysł.	33	49	15	2	75
Robotnicy wykwalifikowani	36	41	13	10	87
Robotnicy niewykwalifik.	53	27	5	15	39
Rolnicy	16	46	26	11	75
Pracujący na własny rach.	34	40	22	4	50
Bierni zawodowo					
Renciści	36	39	16	10	123
Emeryci	36	38	13	13	217
Uczniowie i studenci	49	36	10	5	71
Bezrobotni	35	47	14	4	122
Gospodynie domowe i inni	19	56	20	4	43
Pracuje w:					
inst. państw. publicznej	43	38	15	4	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	39	44	9	8	97
sekt. prywat. poza rolnict.	42	38	14	5	174
prywatnym gosp. rolnym	19	45	25	11	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	38	36	21	5	192
276 - 399	33	45	15	6	143
400 - 549	32	44	14	10	236
550 - 799	41	41	13	6	153
Powyżej 799 zł	47	35	11	7	165
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	40	39	13	8	346
Średnie	32	42	16	9	515
Dobre	43	39	13	4	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	38	46	10	6	42
Raz w tygodniu	37	39	16	8	570
1-2 razy w miesiącu	30	49	13	8	196
Kilka razy w roku	40	38	13	8	194
W ogóle nie uczestniczy	42	35	16	7	97
Poglądy polityczne					
Lewica	34	45	15	7	303
Centrum	37	42	16	5	344
Prawica	47	36	11	5	254
Trudno powiedzieć	29	36	17	18	197

Tabela 2. Czy w Pana(i) miejscu zamieszkania, gminie, pojawiły się jakieś problemy, trudności związane z reformą szkolnictwa?

	(%)			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	49	32	1097
Płeć				
Mężczyźni	16	49	35	520
Kobiety	21	49	30	577
Wiek				
18-24 lat	19	54	28	157
25-34	27	47	26	193
35-44	25	58	16	213
45-54	16	44	40	218
55-64	12	50	38	128
65 lat i więcej	9	42	49	187
Miejsce zamieszkania				
Wieś	24	45	31	402
Miasto do 20 tys.	17	51	33	135
20 - 100 tys.	13	54	33	227
101 - 500 tys.	16	51	33	176
501 tys.i więcej mieszk.	18	48	34	157
Wykształcenie				
Podstawowe	13	45	42	309
Zasadnicze zawodowe	19	55	26	288
Średnie	19	50	31	390
Wyższe	31	41	28	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	28	50	23	89
Prac. umysł. niż. szczebla	31	41	28	107
Pracownicy fiz.- umysł.	28	46	26	75
Robotnicy wykwalifikowani	13	64	23	87
Robotnicy niewykwalifik.	20	66	14	39
Rolnicy	19	46	35	75
Pracujący na własny rach.	20	57	23	50
Bierni zawodowo				
Renciści	9	43	48	124
Emeryci	13	43	44	217
Uczniowie i studenci	17	57	27	71
Bezrobotni	19	50	30	120
Gospodynie domowe i inni	18	52	31	43
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	23	52	25	202
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	17	55	28	97
sekt. pryw. poza rolnict.	28	45	27	174
prywatnym gosp. rolnym	22	47	30	89
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	22	56	22	192
276 - 399	20	47	33	143
400 - 549	12	54	33	235
550 - 799	23	41	36	153
Powyżej 799 zł	18	46	36	165
Ocena własnych war. mater.				
Złe	21	46	33	344
Średnie	18	48	35	516
Dobre	18	56	26	238
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	23	48	28	42
Raz w tygodniu	19	51	31	570
1-2 razy w miesiącu	21	48	31	196
Kilka razy w roku	16	50	34	192
W ogóle nie uczestniczy	17	39	43	97
Poglądy polityczne				
Lewica	17	50	32	302
Centrum	21	48	31	344
Prawica	19	53	27	254
Trudno powiedzieć	17	42	42	198

Tabela 3. A może reforma szkolnictwa przyniosła już coś dobrego uczniom, nauczycielom lub szkołom w Pana(i) miejscu zamieszkania, gminie?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	6	51	44	1097
Płeć				
Mężczyźni	6	50	44	520
Kobiety	5	52	43	577
Wiek				
18-24 lat	5	52	43	157
25-34	8	56	37	193
35-44	9	62	30	213
45-54	5	47	49	218
55-64	5	48	48	128
65 lat i więcej	2	40	58	187
Miejsce zamieszkania				
Wieś	8	53	39	402
Miasto do 20 tys.	4	53	44	135
20 - 100 tys.	5	51	44	227
101 - 500 tys.	7	48	45	176
501 tys.i więcej mieszk.	3	46	51	157
Wykształcenie				
Podstawowe	5	46	49	309
Zasadnicze zawodowe	7	53	40	288
Średnie	6	52	42	390
Wyższe	5	54	41	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	7	52	41	89
Prac. umysł. niż. szczebla	6	53	42	107
Pracownicy fiz.- umysł.	7	67	27	75
Robotnicy wykwalifikowani	12	53	35	87
Robotnicy niewykwalifik.	4	53	43	39
Rolnicy	6	51	42	75
Pracujący na własny rach.	5	58	36	50
Bierni zawodowo				
Renciści	5	42	53	124
Emeryci	4	42	54	217
Uczniowie i studenci	5	56	39	71
Bezrobotni	3	53	44	120
Gospodynie domowe i inni	6	56	39	43
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	6	55	39	202
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	9	52	38	97
sekt. pryw. poza rolnict.	8	51	41	174
prywatnym gosp. rolnym	6	52	42	89
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	12	55	33	192
276 - 399	3	55	42	143
400 - 549	5	53	42	235
550 - 799	5	48	47	153
Powyżej 799 zł	4	41	54	165
Ocena własnych war. mater.				
Złe	4	54	41	344
Średnie	5	49	46	516
Dobre	9	50	40	238
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	6	41	53	42
Raz w tygodniu	6	53	42	570
1-2 razy w miesiącu	9	49	42	196
Kilka razy w roku	4	54	42	192
W ogóle nie uczestniczy	2	41	57	97
Poglądy polityczne				
Lewica	8	54	39	302
Centrum	5	52	43	344
Prawica	8	48	44	254
Trudno powiedzieć	2	47	51	198

Tabela 4. Czy, ogólnie rzecz biorąc, obecna reforma szkolnictwa budzi w Panu(i) osobiście:
1 - raczej nadzieje niż obawy; 2 - tyle samo obaw, co nadziei; 3 - raczej obawy
niż nadzieje; 4 - Jest mi to obojętne

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	17	35	33	11	4	1099
Płeć						
Mężczyźni	21	29	34	11	4	522
Kobiety	14	40	31	12	3	577
Wiek						
18-24 lat	21	37	32	6	4	157
25-34	19	39	33	6	4	194
35-44	21	37	35	3	5	213
45-54	16	36	36	10	3	218
55-64	9	38	34	14	5	128
65 lat i więcej	14	25	25	32	4	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	15	28	37	16	5	402
Miasto do 20 tys.	16	40	29	11	5	135
20 - 100 tys.	14	39	34	10	3	227
101 - 500 tys.	25	40	27	5	3	178
501 tys.i więcej mieszk.	21	38	28	10	3	157
Wykształcenie						
Podstawowe	11	26	34	24	5	309
Zasadnicze zawodowe	19	35	31	9	6	289
Średnie	18	41	32	7	3	390
Wyższe	27	37	35	2	0	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	23	41	34	3	0	89
Prac. umysł. niż. szczebla	14	45	38	3	0	107
Pracownicy fiz. - umysł	17	40	38	4	1	75
Robotnicy wykwalifikowani	25	25	36	6	8	87
Robotnicy niewykwalifik.	16	41	16	15	12	39
Rolnicy	12	22	45	16	5	75
Pracujący na własny rach.	25	35	27	10	3	50
Bierni zawodowo						
Renciści	11	32	27	25	5	124
Emeryci	16	30	29	21	4	217
Uczniowie i studenci	25	44	25	2	4	71
Bezrobotni	17	38	37	4	5	122
Gospodynie domowe i inni	11	37	37	14	2	43
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	16	39	37	6	2	202
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	17	39	33	7	4	97
sekt. pryw. poza rolnict.	25	37	30	4	4	174
prywatnym gosp. rolnym	16	20	46	14	4	89
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	19	27	39	11	4	192
276 - 399	14	30	41	10	5	143
400 - 549	17	34	26	17	6	236
550 - 799	13	46	30	9	3	153
Powyżej 799 zł	20	40	30	7	3	165
Ocena własnych war. mater.						
Złe	13	33	37	14	4	346
Średnie	16	36	32	11	5	516
Dobre	26	36	27	9	1	238
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	23	36	21	14	5	42
Raz w tygodniu	18	33	34	12	3	570
1-2 razy w miesiącu	14	32	35	11	7	196
Kilka razy w roku	16	37	33	11	3	194
W ogóle nie uczestniczy	16	49	23	9	3	97
Poglądy polityczne						
Lewica	12	38	40	7	3	303
Centrum	17	40	33	9	2	344
Prawica	31	36	25	6	3	254
Trudno powiedzieć	9	22	30	29	10	198